

Herkulesfürdő és környéke.

(5 képpel.)

Herkulesfürdőről, fürdő léte daczára, évad után is bátran lehet írni bármikor, mert vadregényes fekvése és természeti szépsége olyan, hogy ha világhírű gyógyvizei nem lennének is, bizonyos, hogy mint hegyvidéki üdülőhely is szintén csak oly látogatott lenne, mint a milyen mostan. Hisz Herkulesfürdő, hazánk délkeleti csücskében, 473 km.-nyire a fővárostól, a zuhogó kis Cserna szűk völgyében, magas hegyfalaktól körülvett fekvésével, turistai szempontból egyike ama helyeknek, melyeket a franczia „pittoresque“-nek nevez; a mi elragadtatása kifejezésére nemcsak a legszebb jelző, de általános használatában még *festői* értelménél is többet jelent.

A turistaság napjainkban mind szorosabb viszonyba fűződik a fürdői élettel, és méltán. Mert nemcsak, hogy a lábadozó betegek üdülése és napi sétái számára minden fürdőben elsőrendű, kiváló gondot fordítanak sétányok fentartására és egyes szebb helyekre vezető csiga- vagy ösvényutak készítésére, de évről évre szaporodik mindenütt amaz egészséges — turista — vendégek száma is, kik csupán a vidék bejárása, megismerése és gyakran ismertetése végett mennek fürdőre üdülni. Ebben a tekintetben Herkulesfürdő oly szerencsés fekvésű, s a természet által oly pazar bőkezűséggel van szép helyekkel, változatos környékkel megáldva, hogy csaknem önként kínálkozik a válogatós igényű turistáknak. És mindezek mellett nem kelti-e fel jogosan csodálkozásunkat az a (csakis) véletlen körülmény, hogy pl. „Magyar földrajzi társaság“-unk becses közlönye 18 évfolyamának gazdag tartalmu köteteiben, egyetlen kis lap sem jutott e vidék ismertetésére, holott hazánk szebb helyeinek leírásáról úgyszólván rendszeresen kellene — esetleg megbízás útján — gondoskodni!

Szeptember elején mult két éve, hogy Belgrádból jöve lefelé a Dunán, kiszálltam Orsován, hogy a közeli Herkulesfürdőben is néhány kedves emlékű napot tölthessek. És ámbár jelen leírásomban a hűség s lehető teljesség okáért, az egész tárgyamra vonatkozó irodalom javarészét felhasználtam (a nélkül azonban, hogy azt mindenütt idézném), előre kell bocsátanom, hogy mindazt, a mit leírok, magam is láttam és személyes tapasztalatok alapján teszem. Mert a míg ott időztem, oly türelmetlen kíváncsisággal s fáradhatlansággal másztam meg a fürdő hegyeit, magaslatait és oly igazi lelki örömmel jártam be völgyeit s rándultam ki környékére is, mely turistai túlbuzgóságom mai napig is mosolyra késztet, valahányszor ott szerzett benyomásaimra visszagon-dolok vagy jegyzeteimben lapozgatok.

Herkulesfürdő,*) mint helység, az északi szélesség $44^{\circ} 42' 3''$ s a keleti hosszúság $40^{\circ} 6' 17''$ találkozási pontján fekszik,**) a Cserna (szlávul fekete) folyó É.-K.-ról D.-Ny. irányba húzódó völgyében, 158 m.-nyire az Ádriai tenger színe felett, Krassó-Szörény megye orsovai járásában. Ugyancsak „Herkulesfürdő“ nevű mórstilű kupolás állomása pedig, tőle délnyugatra, az osztrák-magyar államvasút mentén, Orsovától 19 és Mehádiától csak négy km.-nyire. Ez állomástól jó kocsit vezet a fürdőbe, a Cserna jobb, majd a 3 km.-nyire levő ívezetes vashídon át — a bal partján, impozáns, fehérő, meredek sziklafalak alján, melyek a keskeny völgyet összeszorítják.

Itt kezdődik a tulajdonképeni fürdőtelep, a hidmelletti úgynevezett *Majorudvar* nyilvános kertnél, honnan jobbra-balra pompás emeletes épületek, csinos villák, elegáns nagyvárosi szállodák és fényűzően berendezett fürdőházak hosszú sora közt menve, állapotunk meg Herkulesfürdőn. Ezt kivált a francziák, de itthon is nagyon sokan, hibásan *Mehádiának* nevezik, holott jelenlegi hivatalos, közigazgatási nevét már 1817 óta viseli, midőn *Ferencz* király az addig „Mehádiai fürdők“-et is meglátogatván, a fürdőhely hajdani nevének visszaállítását, használatát elrendelé. Mert Herkulesfürdő nemcsak „a magyar fürdők királya“,***) hanem egyúttal a világnak is, legrégibb ismert gyógyhelye. — *Traján* római császár, Dáciaiban folytatott háborúi alkalmával e vidéken vezette légióit, az általa 103—104-ben épített dunai kőhídon át és ő nevezte el e forrásokban gazdag helyet „*ad aquas Herculi sacras*“-nak, a minthogy az ókorban minden gyógyvizet rendesen az erő és hatalom Istenének, *Herkulesnek* szenteltek. S hogy a fürdőket szerető rómaiak alatt Herkulesfürdő virágzott és nagy becsben állott, az kiténik abból a számos itteni római leletből, mint szobrok, érmek, pénzek, edények, kőkoporsók, oszlopok, áldozó asztalok, templomromok és főleg az emlék- és fogadalmi táblák felirataiból, melyek részint mai napig is Herkulesfürdő egyes épületei és folyosói oldalaiba vannak falazva, részint pedig a budapesti, bécsi és római muzeumokban őriztetnek.

A rómaiak alatt több mint másfél századon keresztül a fürdő nagy virágzásra jutott, mert imperatoraik sokat költöttek reá. De hatalmuk hanyatlása és felbomlása után, Herkulesfürdőt is utólérte a népvándorlások közös sorsa — elpusztult a többi dáciai telepekkel, városokkal együtt. A mongol betörésre következett később a közel háromszáz éves

*) Az ezen cikkhez tartozó képeket a *Magyarország útirajzokban* cz. vállalat szerkesztőségének szíveségéből közölhetjük.

**) *Josephine Albrecht-Lorenz*: Herkulesbad in Wort und Bild. Budapest, 1887.

***) *Dr. Chyzer Kornél*: A magyar fürdőkéről. Budapest, 1886. 9. l.

török uralom, melynek végeig a hosszú századokon át, csupán romok közt folytak használatlanul Herkulesfürdő forrásai. Csak később, 1734-ben gondolhattak az elfeledett gyógyfürdő felépítésére, midőn

Herkulesfürdő.

gróf *Hamilton* osztrák altábornagy indítványára, ki a forrásokat újszólván újból felfedezte, *III. Károly* király rendeletére épült, római

romok alapjaira, a maig is meglevő Herkulesfürdőház és még néhány kezdetleges épület. A régiségek iránt érdeklődő gróf egyúttal ásatásokat rendezett tudósokkal és ekkor kerültek napfényre a legtöbb emlékek, melyeknek egy része szállítás közben elpusztult és örökre elveszett.

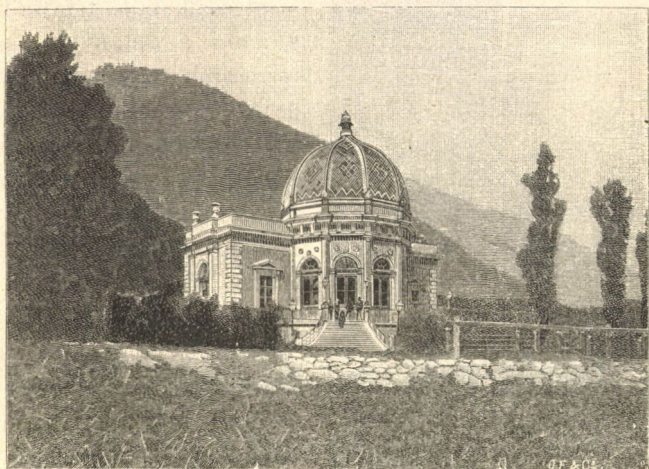
De ez újraébredése nem tartott sokáig, mivel a törökkel folytatott reakövetkező 1737-iki újabb háború mindent ismét elpusztított. Kisebb javításokat leszámítva, úgyszólván minden romokban hevert sok évig egész 1817-ig, mely év új korszakot nyit Herkulesfürdő fejlődése történetében. Mert ekkor látogatott el nevezetesen ide is *Ferencz* császár és király, s ezután épült fel egymásután néhány szálloda, katonai- és fürdőépület, majd a kis kath. templom, úgy hogy ez időben már a versenyt is kiállhatta az akkori külföldi fürdőkkel. Igazi fellendülése azonban *I. Ferencz József* királyunk ő Felseje 1852-iki nyári látogatása óta számítandó,*) mely időtől fogva annyira kiépült és oly fényűző díszszel, kényelemmel szereltetett fel a jelenkor kívánalmainak megfelelően, tulajdonosa — a magyar kincstár — által, hogy évi 5—7 ezernyi vendégével ma már nemcsak Európa legelső fürdői közé tartozik, de páratlan hőforrásai világhírűvé tették.

Eltérnék czélemtől, ha az egyes fürdőépületek, gyógyforrások, s ezek használata és hatása leírásába bocsátkoznék, hanem azért turista-létünkre is szükségesnek tartottam, tájékoztatásul e kis vázlatos történelmi bevezetést, mielőtt a fürdő és környékének talaja, forrásai, növényzete éghajlata, faunája és végül nevezetességei, kirándulási helyei ismeretetéséhez fogunk.

Herkulesfürdő földtani alakulása, *Dr. Szabó József* és *Dr. Koch Antal* geológjaink térképe alapján, a következő. A Cserna bal partja alsó liászi homokkőből és palarétegekből áll, melyekre a házak fundamentumai is építvék. Az ugyanez oldali sziklás hegytömbök anyaga, a napfényben csillogó triász-mészkő, mely itt több száz méternyi meredek falakat és oly merész alakú csúcsokat, hasadékokat alkot, melyek a barangoló turistát bámulatba ejtik. A jobbparti alacsonyabb hegyek anyaga gneisz, és sötét gránit csak a Majorudvartól még 4 km.-rel feljebb fekvő vizesésnél és túl rajta, a fűrészmalomnál fordul először elő. Itt-ott mindkét parton egy keskeny alsó liász-kori zöld tufaszalag, a Cserna jobb partján pedig kevés juramész is van. A fürdőterületen kívül eső gránitban vékony bazalt, porphy és vasérczerek is jönnek elő, a quarzot (békasót) és agyaggalát nem számítva, mely a folyó medrében is gyakori.

*) *Dr. Munk Manó*: A Herkulesfürdő és környéke. Pest, 1872. 149—171 l.

Herkulesfürdő *forrásai* kén- és sótartalmúak, s mind melegék. Hőségük 56 – 64 C. fokú, a mi legmagasabb hazai forrásaink közül. Ezért természetesen mesterségesen kell lehűteni: a szabad levegőn; esős időben vagy hóolvadáskor azonban hőmérsékük mindig tetemesen esökken. A fürdő területén összesen 30 ily hőforrás van, de csak tizet használnak fel közülök. Vegytartalmuk a Herkulesfürdőház sóforrásán kívül mind nagy mértékben kénes. Ez utóbbi pedig mint legbővebb sóstartalmú hőforrása Európa összes fürdőinek, óránként 160 köbméter vizet ad, esős időben kétszer, háromszor is annyit; a mi ilyenkor elég kár, mert ez által a víz összetétele is mindig változik.

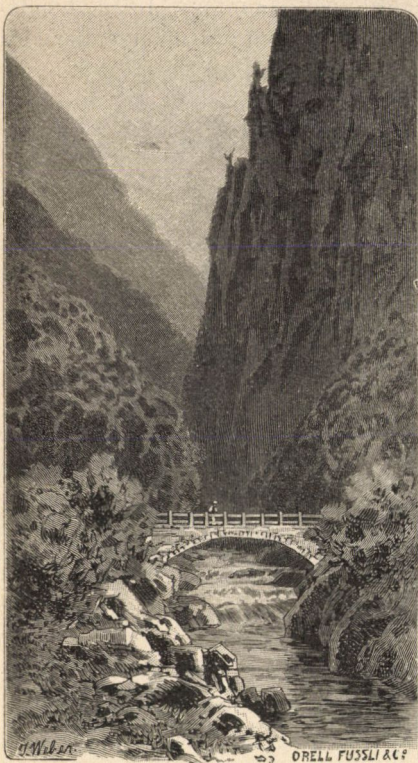
Herkulesfürdői állomás

Azt hiszem ennyi is kellő fogalmat nyújthat e fürdő vízgazdagságáról. De ha Herkulesfürdő és környéke buja növényzetének változatoságát s enyhe klímáját tekintjük, akkor be fogjuk látni, hogy nem igen túlzás, ha sokan és pl. maga *Dr. Chyzer* is, *földi paradicsom*nak nevezi e helyet.

Herkulesfürdő annyira védve van az őt körülvevő festői, erdős hegylánczok által, hogy a míg ezek a heves szeleket felfogva, ellenállnak erejüknek, másfelől elegendő léghuzamot is biztosítanak a tiszta levegővel bíró jó vizű völgynek, melyben semmi fertőző betegség nem pusztíthat. Az évi átlagos hőmérsék itt 14° C., a légnyomás 752 mm., ezenkívül hetekig tartó esők nincsenek; a hó is november végén jelentkezik először és a tél lassanként, átmenetiesen áll be. *Flórájára* nézve talán a hőforrások folytonos kigőzölgésének tulajdonítható, hogy a téli hó hamar eltakarodik s már február végén megjelennek a tavasz jöttét

hirdető tűzikek, ibolyák és a mezőkön később a violák, jáczintvirágok. Márczius közepén virágzik a jávorfa, majd nemsokára utána a cseresznye és lassanként a völgy s jobboldali hegyhát kertjeinek egyéb gyümölcsfái és virágai.

Májusban már meg van érve az erdők földi epre, a gyümölcsök pedig nemcsak változatosan fordulnak elő, de a környékes dombokon

Cserna-szakadék.

megterem a szőlő minden faja, sőt még a dinnye, az ehető gesztenye, mandola és füge is. A dísznövények, melegövi bokrok és folyondárok szintén alkalmas talajra találnak itt s a ki a sétányok, parkok és terrasszok száz meg száz fajú virágain végigtekint, az ott láthatja a Ricinust, Eucalyptust, Ficust, Magnoliát, stb. szóval mindazt, mit pl. fővárosi kertészeink is tenyésztene. Hol marad még ehhez a vadon termő növények, a hegyoldalak tisztásai virágainak tarka-barka világa, mely maig sincs még teljesen kikutatva! *Munk*, becses monografiájában egy 640 számra menő botánikai katalógust állít össze a fürdőterület és környékéről, e szám azonban az azóta eltelt közel 20 év alatt valószínűleg megkétszereződött.

Herkulesfürdő és környékének, szerencsés éghajlati viszonyai folytán, *faunája* is kedvezően alakult és úgyszólván növényzeténél is

gazdagabb. Földrajzi fekvésénél fogva, állatköre természetesen sokban megegyezik Erdély déli és Szerbia, Románia északi faunájával; van ellenben néhány állatfaja, mely mint ritkaság, sajátjai közé tartozik. *Frivaldszky János*, ki e vidéket alaposan tanulmányozta, az állattan itt előforduló 9 családjából 1600-nál több állatot határozott már meg és e szám folyton növekszik. Herkulesfürdő különösen híres viperái, skorpiói és egyéb csúszó-mászóiról, valamint a pillangók és rovarok néhány ritkább példányairól. De nemes vad is van környékén, fenn a

bükkerdőben pedig vaddisznó is, miről a gyakori nagyobb vadászatok tanuskodnak.

A mi már most, a turistát első sorban érdeklő itteni séta- és kiránduló helyeket illeti, alig hiszem, hogy hazánk más pontja e tekintetben felülmulná Herkulesfürdőt. Ottlétemben hallottam, hogy nem kevesebb, mint 33 km. sétaút fentartásáról kell az igazgatóságnak gondoskodni; ezek pedig nem egyszerű ösvények, hanem a hegyek magaslatáig is mindenütt széles, csinos utak. Bejárásuk éppen azért nem igen fárasztó és nem kíván bravourt, de azért az igazi turista kap elég kirándulási pontot (kivált a fürdőterület környékén), hol bizony igénybe kell vennie mászó ügyességét is. — Kezdjük hát lenn, a fürdő vasúti állomásától befelé jöve; előbb a völgyben, azután a hegyeken járva végig, legalább gondolatban.

A fehér patak jelentésű Béla-Rekának a Csernába ömlésénél álló kis pályaudvarból indulunk be, melyről a fürdővendégek közül kevesen tudják, hogy ép ezen a helyen vívta 1849 augusztus 23-án az *utolsó magyar sereg*, az utolsó forradalomkori esatát az osztrákkal, inkább csak a magyar fegyver tiszteleteért, mint a siker következményeiért.*) Hisz másnap már az oláh-török határon tették le az utolsó fegyvert a török kezébe, hogy aztán mint emigránsok apostoloskodjanak éveikig, a letiprott nemzet ügyeért!

Jobbunkra, mindjárt a Cserna bal partján (az egykori besenyőkre emlékeztető nevű) *Pecseneska* kis oláh falut látjuk, az itt kissé kiszélesedő völgytekőben, melynek hatszáznál több (kevés kivétellel) gör. kel. vallású lakója földmívelés- és marhatenyésztéssel foglalkozik, nyáron át meg tejjel, zöltséggel, gyümölcsessel látja el a fürdővendégeket, kiktől sok pénzt szerez.***) A víz partján haladva befelé, árnyas fasorok közt, elhagyjuk a már említettem Majorudvart és bejutunk a fürdő (vízmedenceze felett álló *Herkules* nagy bronzszobrával díszített) szabad terére, melyen végigsétálva, a katolikus templom előtt vezető csinos lugasszerű sétányon, a Herkulesfürdőházon feljebb, mintegy tíz perez alatt érünk a jobb kezünkre fekvő *Széchenyi-rétre*, a Cserna-völgy egyik kiszélesedésén mesterségesen ápolt kertbe, hova a vendégek mulatni vagy reggelizni, ozsonnálni szoktak kijárni, családostól.

*) Lásd bőven néhai (résztvevő) atyám: *Veress Sándor*. A magyar emigratio a keleten. Budapest, 1878. 13—16. l.

**) E vidék női, érdekes oláh népviseletére vonatkozólag érdemes megjegyezni, mint e környék sajátságát, hogy a hátsó kötény nincs összeszöve, hanem ámbár ép oly színű, mint az elől viselt *fóta*, de csak a hosszában futó gyapjuszálak csíngnek le egyes foszlányokként, csipőjükről.

Innen tovább menve, a *vizesés*hez jutunk, mit dübörgő morgásáról előbb fülünkkel, majd szemünkkel veszünk észre. A Cserna ömlik itt le egész szélességében egy 2 m. magas gránitgáton és előtte egy fahíd van építve a folyón át, melyről szép kilátás nyílik úgy a víz felsőbb folyása, mint a környező hegyek sűrű erdőkoszorújára, melyből csak itt-ott üti ki fejét egy-egy nagyobb, csupasz sziklatömeg. Hanem itt még nincs vége a sétaútnak. Két km.-rel feljebb, a bal parton ballagva tovább, találjuk a fürdővölgy legtávolabbi nevezetes ségét, a Cserna (keletre fordulása által alkotott) könyökénél, a *Hétforrást*. (182 m.) Hét hőforrás fakad itt a sziklából egymás mellett az alacsony bal part egy kis öblénél, közvetlen a víz felett, tartalmukat a folyóba

Schneller-magaslat.

öntvén, melynek vizét egészen felmelegítve, természetes fürdőhelyet állít a környék paraszt-népének. Mikor én itt jártam, oly szerencsés voltam, hogy egy ott talált cigánytól igen érdekes népregét jegyeztem fel e források eredetéről, melyet azóta cigány álnevem alatt már közöltem is.)* De illő — a táj szépségein merengve — e helyen megpihenünk, mert a fürdő vasúti bejáratától közel 10 km.-nyire vagyunk; ezután meg a hegyhátakra kerül ám a sor a sétával.

*) Lásd: *Andréj Loló*. Hogy fakadtak a herkulesfürdői „hét forrás” vizei? Czigány népmonda. „Brassó”, 1889. évf. 146. és 148. sz.

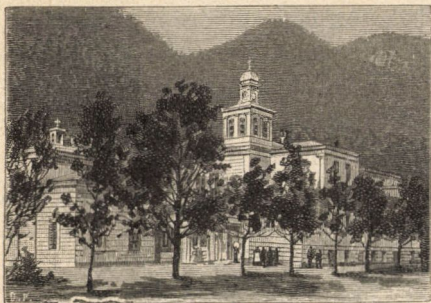
Ha előbb a nyugati hegyhát egyes pontjait óhajtjuk megismerni, a mi czélszerűbb is, akkor visszajövet a vizesés hídján átjőve, s a Cserna jobb oldalán tartva, a Herkulesfürdőház előtt mintegy 200 lépéssel, felmegyünk a sziklába vágott 140 lépcsőn a *Rablóbarlang*hoz, mely nem cseppkőalakzatú, hanem csak egy tágasabb, véletlenül alakult sziklahasadék. Bejárata 15 m. széles, középső nagy előcsarnoka elég világos, de többi termeiben már csak fáklyával lehet járni. A barlang számos kisebb-nagyobb ágazatai még nincsenek mind kikutatva, de annyi tény, hogy oduiban egykor csakugyan leselekdő rablók tartózkodtak; a népmonda szerint pedig a barlang szűk földalatti sziklafolyósóval áll összeköttetésben a Mehádia felett fekvő, magas *Bárkán vár* romjaival. (337. m.)

E kilátó ponttól néhány percznyire van a természetes gőzfürdő, az *Izzasztó barlang*, egy mészkőből álló hegytölcsér, melyből 57 C. fokú gőzök törnek fel a föld mélyéből, forrongó örökös robajjal. E természeti tünemény a völgyben fakadó herkulesfürdőházi forrás földalatti zuhogásának tulajdonítható. Jellemző azonban a kedvelt kis barlangban szanaszét heverő tojáshéjak nagy rakása, mi onnan származik, hogy a látogatók próbából tojásokat főzögetnek a forró gőzökben.

Innen kilépve a hűvösebb levegőre, s folytonos esigautakon jobbra tartva, a *Csőrics-magaslatra* jutunk, mely 413 m. magasan fekszik a tengerszíne felett, elbtivőllő kilátást engedve az egész környékre. Északon meredek szirtóriásokat látunk, lépcsőzetesen benőve lombfakkal, egyes tisztásain élénkzöld pázsittal, keleten a Cserna völgyét tekinthetjük át, a mint hol kitágul, hol összeszorul a szeszélyesen alakult hegyfalak közt; délkeletre a fürdőt látjuk alattunk miniature-képben, melyen minden egyes épületét jól kivehetjük. Helyenként a Cserna nyugtalan zöldes-kék víze buvik elő, csendes felhőtlen időben (túl rajta) meg a büszke Domogléd égnek meredő ormai tűnnek fel, a Kárpátok határképző végnyulványaiból. Vadregényes környékű völgy tarka szépségeiben gyönyörködhetünk innen — a Cserna völgyében, mely legszebb és legváltozatosabb a Délmagyarországot átszelő összes völgyek közt.

E helyről húsz percznyire érjük el a nyugatra fekvő 450 méternyi *Erzsébet-magaslatot*, mely királynénk ő Felsége kedvencz helyeként — hova 1887-iki tartózkodási ideje alatt naponta feljött — neveztetett így. Hanem a kilátás róla a nagyobb magasság daczára sem oly szép, mint a Csőrics-csúcsról, mert befelé messzebb lévén annál, inkább a nyugati hegység tájképei, a *Pojána Périlor* (768 m.) rétjei látszanak, mint a fürdő eltakart pontjai. Csak a Cserna zúgását halljuk, bárhova menjünk is, körülöttünk néha-néha a fülemile csengő dalába kontárkodó apróbb, fecsegő madarak csattogását.

Visszatérőben, balra hagyjuk a Csórics-magaslatra vezető utat, (melyen lefelé az erdő közepén fekvő *Mária-hely* nevű kerten át, a kath. templomhoz ereszkedhetünk alá) és ezüstös hársak, sűrű bükkcsoportok, lombos tölgyek s itt-ott nagy mogoróbokrok, a mesterséges út szélén vadgesztenyefák közt, a *Ferencz József-* vagy *Jubileumi magaslathoz* érünk. Valamivel lejjebb a *Deák-magaslatot* láthatjuk egy eldugott sikátorban, mintegy tarajos dombfokon, honnan azonban szintén tág kilátás kínálkozik a fürdőre, egy szép kis völgyszakadék nyugati szélén pedig, nem messze, a sziklából kitörő *Munk-forráshoz* jutunk. Aztán balra térve, egy fél óra alatt lecsavargunk az ú. n. Rottar-úton a *Schneller-magaslatra* és alább a hasonló nevű *pihenőhöz*, mely közvetlenül a fürdő felett áll, erkélyes pavillonnal ellátva.

Tatarezy-villa.

Hogy az ez oldali nevezetes pontok utolsóját is megismerhessük, felmegyünk a csigaúton ismét a Schneller-magaslatig s a délnyugati hegysor lejtős fensíkjára vezető utat követve, mely mellett két oldalt szőlőtáblákat, kukoriczaföldecskéket, gazdasági épületeket találunk, körülbelül egy óra alatt a csak 218 méternyi *Coronini-magaslatra* érünk melyen egy gótizlész takaros pavillon van építve a kis park köze-

pére. Ez a csekély magasságaért kedvelt és könnyen elérhető hely, a fürdő déli része felé esik, szinte átellenben a Majorudvarral, hova innen hasonlóan csigaúton lehet lejutni addig a fahidig, mely a túlsó partra vezet. Mind e leírt egyes pontok s az összekötő utak nagyon jól vannak fentartva, tisztítva és a lépten-nyomon található három nyelvű (magyar, német, oláh) feliratú útmutató-táblák lehetővé teszik bárkinek is, hogy kalauz nélkül bejárhassa sorban a magaslatokat, melyek mindegyikéről újabb meg újabb oldalról és távlatban láthatjuk be az egész fürdőterületet s közvetlen környékét. Útközben folyton találkozunk is nőkkel, gyermekekkel, egész társaságokkal, gyakran végigjárnak a kényelmes hegy-völgyes sétautakon.

Nem ugyanily könnyű dolog a Cserna balparti vagyis a keleti hegyhát pontjaira feljutni, mert ez egyszerre emelkedik fel függőlegesen a völgyből és hegyfalszerű oldalába vágott sűrű apró szerpentinjei kifárasztják a gyakorlatlan gyaloglót vagy gyengélkedő beteget.

Legközelebbi és legszebb kirándulási hely ezen az oldalon a

Fehér kereszt, hova a Máriafürdő melletti szép görög-keleti templom, aztán a Nikolajevits-villa s az ú. n. Thököly-imola kőoszlopos pavillonja mellett az erdőben haladó kocsin, lejövünk körülbelül a Ferenczfürdő irányáig, innen pedig nyakunkba vesszük az egyenesen felfelé menő csigaútat, a régebben „macskaösvény“nek nevezett jó szerpentint. Ez az árnyékos bükkerdőben van meredeken, de kényelmes eséssel kivágva, melyben kivált alant elvétele egy-egy juhar-, eger- és kőris-fára is akadunk. A kacsaringós szerpentinek mindegyikének végén — nagyon czélszerűen — nyugvópadok vannak; a ki azonban bizik lábaiban és kitartásában, az toronyirányában kapaszkodik fel a meredeken, segítségére lévén itt a gyökeres talaj s a számos fa. Ily módon valószínű ösvény képződött felfelé, melyet persze a kitartóbb fiatal emberek használnak. Ez út harmadánál érzük el a *Steininger-magaslatot*, honnan még egy fél óráig követve ösvényünket, kijutunk az erdőből a meglehetősen kopár sziklatető alá, melyen a fáradozó gyalogos csak ritkán pihenhet meg egy-egy fa alatt, a nap égető heve elől bujkálva.

Most már balra, azaz északi irányba visz a hegyoldalba vágott és erős kőfallal szegélyezett fátlan út, mely mind emelkedve — de nem unalmas szaporátlan szerpentinekben, hanem egyenes vonalban — a hegy hajlásaihoz simultan, felvezet a nagy fehér fakereszthez, mely a fürdőből is jól látszik. Merész helyen, épp a sziklapárhány legszélén áll a szédítő mélység felett a mintegy 5 m. magas kereszt a fürdővendégek beszéde szerint egy innen lezuhant katonatiszt emlékére 529 méternyi magasban és jellemző a turisták *oktalan* bátorságára nézve, hogy még csak a legteteteje is tele van firkálva össze-vissza hányt nevekkal, nemzetközi autogrammokkal. Roppant kellemes hely ez itt különben, a legszebb szerintem, honnan Herkulesfürdő madártávlati képében gyönyörködhetünk és pedig az ide felhallszó zene mellett. Mert nemcsak, hogy magunk alatt látjuk az összes épületeket: a nagy gyógytermet és parkját, a Ferencz József- és Rudolf-udvarokat, túl a Csernán a jobbparti új és rendkívül fényesen berendezett, renaissance-stilű terjedelmes Szapáry-fürdőházat, melynek alapját a sziklából kellett kirobbantani — hanem körülöttünk kezdődnek már a fenyők, melynek balsamos illata rendkívül jól esik itt e magasabb régió tiszta levegőjében, e ritkábban felkeresett csendes helyen, mely fölött sasok és egyéb ragadozók kavarognak lomhán, mozdulatlan.

Hanem a ki már itt fenn van és szereti a hegymászást és gyönyöreit, az — elemózsiával ellátva s egy megbízható helyi kalauz kíséretében — innen leghamarább feljuthat a *Domogléd ormára*, mely

szorosan az oláb határon, de még hazai földön emelkedik, kevélyen tekintve le törpébb szomszéd-csúcsaira. Mert a „Fehér kereszt”-től egy meg-lehető-s jó ösvény vezet le keletre, a hegység túlsó felére, a *Szerleu* völgybe, honnan járható erdei úton ér a turista a Domogléd lábaihoz. Mindenki elragadtatással szól arról a fenséges és valóban páratlan kilátásról, mely ez 1100 m. magas és ritka növényekben gazdag hegyesúcsról panoráma-szerűleg elénk tárul a szélrózsa minden irányában — négy ország viránya és a szőke Alsó-Duna tájai, északra meg Erdély bérézei felé. Különösen szép látvány ezenkívül, a harmatos csúcsról gyönyörködni napfeljöttében, este pedig fáklyafénynél térni vissza a fürdőbe a pece-neeskai kényelmesebb, de hosszabb úton. Én sajnálatomra nem tehettem meg Herkulesfürdő e legpompásabb kirándulását, a szeptemberi ködös idő miatt, mi a turista legnagyobb ellensége; de úgy tudom, hogy a magyar orvosok és természetvizsgálók itt tartott 1872-iki XVI. nagygyűlése alkalmával, úgyszintén 1883-ban, sokan megmázták a kiránduló utak közül.

Befejezéstül (nehány alantas pavillont és oldalutat mellőzve) meg-említem még a fürdő keleti szélén a Széchenyi-kertből északkeleti vonal-ban $\frac{3}{4}$ óra alatt, szerpentineken elérhető 363 m. magas *Lichtenstein-tetőt*, honnan kivált a Cserna felső folyását, s a rézsút szemben levő Herkulesfürdőház feletti csupasz sziklahegyet lehet jól látni; valamint a Majorudvar háta mögött, a mészkőhegységben fekvő s csak az utolsó évtizedben felfedezett *Tatarczy-cseppkőbarlangot*. Ez azonban nem lévén még sem jól átkutatva, sem könnyen megtekinthetővé téve, nincs nyitva és látogatása is úgyszólván életveszélylyel jár.

*

Ime Herkulesfürdő és környékének rövid leírása. A ki hetekig tartózkodhatik e minden tekintetben elsőrangú szép fürdőhelyünkön és e mellett szereti a természetet, az ő vadregényes, eredeti szépségében, az gyönyörű részleteket talál és örökké emlékezetes benyomásokat szerez, ha a Cserna szélén víz ellen felmegy a hegyek közé, pisztráng-halászatot űzve változatosság kedvéért vagy növényeket, bogarakat gyűjtögetve a hegyi folyó partján. Nem kevésbé érdekes, ugyanily módon felmenni a Béla-Reka vagy még inkább a Coronini-magaslat alatt elfolyó regényes völgyű kis Sessemin patakon, majd azt keletre hagyva, a Válea máre medrét követve, le nyugatnak a közeli Mehádia (a rómaiaknál Ad-Mediam, történelmükben Miháld nevű) kies fekvésű városkáig.

Óh, de mi mindent nem lehetne itt közös erővel és akarattal, a vidék szépségeinek általánosabb megismerésére s fejlesztésére tenni!

Ott van magában Herkulesfürdön a nyugati völgyfal, Pojáná Périlor és töle északra, Kulmeá esúcsaival, a keleti hatalmasabb hegyfalon túli völgyben pedig a többek közt Vêrfu Hurkuluj, Vêrfu Suskuluj, Serbán és felettük a Domogléd ormai, melyeknek mindegyike magasabb ezer méternél. Ott van továbbá a (még kevésbé ismert) Tatarezy-barlang, aztán maga Mehádia hegy-völgyes alpesalji vidéke, Orsova — oláh nevén Rusáva — körül meg Ádákale (a törökök e *Vizivár* nevű) érdekes kis szigete a Dunában, lejjebb a Vaskapu, feljebb ezután a festői Kazán-szoros, Traján táblája és útja, a Veterani-barlang stb. Egytől egyig oly közelfekvő kiránduló pontok, hova mindenkor akad vállalkozó, résztvevő turista. Társas kiránduló csoportok, még hozzá a Dunáig haladó vasutat is igénybe vehetik.

Ezeket tudva, nem lenne tehát meddő dolog, ha nézetem szerint — a mit különben általánosságban már *Dr. Chyzer* is megpendített a „Természettudományi Társulat“ 1886. február 19-diki estélyén tartott előadásában. — a környék értelmisége összeállna és (esetleg a fürdő-birtokos kincstár anyagi s erkölcsi pártfogásával) *fiókegyletet* állítana e regényes vidék központján — *Herkulesfürdön* — a „Magyarországi Kárpát Egyesület“-nek. Hisz, ha jól tudom, magának Herkulesfürdőnek mintegy 600 főre menő törzslakossága van, melynek nagyrésze csupa intelligencia: villatulajdonosok, vendéglősök, szállodabérlők, orvosok, tiszték, hivatalnokok stb., kik ez indítványomat (mely talán mások óhajával is fog találkozni) könnyen megtestesíthetnék. És pedig annyiival hasznosabban, hogy az e dolgozatomban közölt *megbízhatatlan* magassági méreteknél pontos megállapítása, s az egész környék bizonytalan oláh nomenklaturájának lassankénti magyarral való helyesítése, már magában véve is elég tág és szép, hazafias működési tért biztosít az új osztálynak.*)

Csak valamelyik vállalkozóbb szellemű, befolyásos társuk pendítse meg az eszmét ott Herkulesfürdön és bizonyára siker koronázza az anyaegyesület által is segített szervező fáradozásait — olyan siker, mely *legtöbbet nemcsak önmaguknak*, a környék szélesebb körű megismerésének, de ez által közvetve hazánk föld- és népisméjének, természetrajzának használ; egyúttal pedig a turistaság terjedését, megkedvelését is elősegíti vagy legalább támogatja!

(Bukarest.)

Véress Endre.

*) Miként az Egyesületi hírek rovatában megemlítjük, a M. K. E. Aldunai Osztálya az elmúlt nyáron immár megalakult; működésének körébe Herkulesfürdőt is vonta.

Szerk.